

POSTANOWIENIE

15 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Wesołowski (przewodniczący)

SSN Oktawian Nawrot (sprawozdawca)

SSN Mirosław Sadowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 15 czerwca 2023 r. w Warszawie,

skargi kasacyjnej Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta Łodzi

od postanowienia Sądu Okręgowego w Łodzi

z 16 grudnia 2020 r., III Ca 2673/19,

w sprawie ze skargi P.B.

o wznowienie postępowania w sprawie II Ns 314/01 Sądu Rejonowego

dla Łodzi - Widzewa w Łodzi

w sprawie z wniosku H.D.

przy uczestnictwie Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta Łodzi, Miasta Łodzi,

Województwa Łódzkiego - Marszałka Województwa Łódzkiego, B.D., M.D., M.Z. i

P.B.

o zniesienie współwłasności,

**uchyla zaskarżone postanowienie w całości i przekazuje
sprawę Sądowi Okręgowemu w Łodzi do ponownego
rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 9 października 2019 r. Sąd Rejonowy dla Łodzi-Widzewa w Łodzi w sprawie ze skargi P.B. z udziałem Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta

Łodzi, Miasta Łódź, Województwa Łódzkiego – Marszałka Województwa Łódzkiego, B.D., H.D., M.D. i M.Z.:

1. uwzględnił skargę o wznowienie postępowania i:

a) uchylił postanowienie wstępne wydane przez Sąd Rejonowy dla Łodzi-Widzewa w Łodzi w sprawie sygn. akt II Ns 314/01 w dniu 28 marca 2001 r. oraz postanowienie końcowe wydane przez Sąd Rejonowy dla Łodzi-Widzewa w Łodzi w sprawie sygn. akt II Ns 314/01 w dniu 12 listopada 2001 r.;

b) zniósł postępowanie w sprawie prowadzonej przez Sąd Rejonowy dla Łodzi-Widzewa w Łodzi sygn. akt II Ns 314/01, w zakresie udziału 1/5 przysługującego skarżącemu w nieruchomości, dla której prowadzona jest księga wieczysta [...];

2. stwierdził, że Skarb Państwa nabył z dniem 2 stycznia 1985 r. przez zasiedzenie udział 1/5 przysługujący J.L. we współwłasności działki oznaczonej [...] w obrębie [...], stanowiącej część nieruchomości, dla której prowadzona jest księga wieczysta [...] i oddalił wniosek o zasiedzenie w pozostałej części;

3. zniósł współwłasność nieruchomości składającej się z działek oznaczonych [...] w obrębie [...], dla której prowadzona jest księga wieczysta [...] w ten sposób, że przyznał ją na własność Skarbu Państwa;

4. zasądził od Skarbu Państwa:

a) na rzecz skarżącego tytułem spłaty kwotę 202 949,80 zł, płatną w terminie 30 dni od dnia uprawomocnienia się postanowienia z ustawowymi odsetkami za opóźnienie w razie opóźnienia w płatności tej kwoty;

b) tytułem spłaty i odszkodowania na rzecz uczestników postępowania: H.D. i M.D. kwoty po 89 566 zł, M.Z. kwotę 67 176 zł i B.D. kwotę 22 392 zł, płatne w terminie 30 dni od dnia uprawomocnienia się postanowienia z ustawowymi odsetkami w razie opóźnienia w płatności tych kwot i ustalić, że powyższe kwoty zostały w całości zapłacone;

5. oddalił żądanie skarżącego wobec Skarbu Państwa o zapłatę wynagrodzenia za korzystanie z udziału skarżącego w nieruchomości;

6. wyłączył do odrębnego rozpoznania żądanie skarżącego wobec Miasta Łódź o zapłatę wynagrodzenia za korzystanie z udziału skarżącego w nieruchomości.

W kolejnych punktach Sąd Rejonowy orzekł o kosztach postępowania.

Uczestnik Skarb Państwa – Prezydent Miasta Łodzi zaskarżył apelacją powyższe postanowienie w zakresie pkt. 2 i 4a. Postanowieniem z 16 grudnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Łodzi oddalił apelację (pkt 1) oraz ustalił, że każdy z uczestników ponosi koszty postępowania apelacyjnego związane ze swoim udziałem w sprawie (pkt 2).

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia Sądu I instancji uznając, że Sąd Rejonowy w sposób prawidłowy dokonał ustaleń stanu faktycznego znajdujących oparcie w zebranych materiale dowodowym, ocenionym bez przekroczenia granic swobodnej oceny dowodów określonej art. 233 § 1 k.p.c. Jednocześnie Sąd Okręgowy uznał, że Sąd Rejonowy nie naruszył przepisów prawa materialnego. W szczególności Sąd I instancji prawidłowo uznał, że brak było podstaw do stwierdzenia nabycia przez zasiedzenie przez Skarb Państwa należących do skarżącego udziałów w prawie własności przedmiotowych działek. Sąd Okręgowy przyjął bowiem, że nie można nabyć przez zasiedzenie dóbr niewystępujących w obrocie ekonomicznym, do których należą dobra publiczne.

Od postanowienia Sądu Okręgowego w Łodzi skargę kasacyjną wywiódł uczestnik Skarb Państwa - Prezydent Miasta Łodzi zastępowany przez Prokuratorię Generalną, zaskarżając je w całości. Skarżący zarzucił:

1. naruszenie przepisów postępowania (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.), które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy a to:

- art. 378 § 1 w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. oraz art. 13 § 2 k.p.c.,
- art. 378 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz w zw. z art. 212 § 1 i 3 k.c.,
- art. 378 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i w zw. z art. 2a ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. 1985 Nr 14, poz. 60 ze zm.) przez nierozpoznanie sprawy w granicach apelacji polegające na pominięciu podniesionych w apelacji zarzutów zmierzających do wykazania aktualnego stanu prawnego nieruchomości w zakresie udziału przysługującego uczestnikowi postępowania P.B. a w konsekwencji zakwestionowania rozstrzygnięcia zasądzającego na rzecz P.B. od Skarbu Państwa tytułem spłaty kwoty 202 949,80 zł,

- art. 378 § 1 w zw. z art. 365 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że związanie prawomocnym rozstrzygnięciem zawartym w pkt 3 postanowienia Sądu Rejonowego dla Łodzi-Widzewa w Łodzi z 9 października 2019 r., II Ns 1400/14 uniemożliwia rozpoznanie zarzutów zmierzających do zakwestionowania rozstrzygnięcia zawartego w pkt 4 a) tegoż postanowienia, w sytuacji, gdy z treści zarzutów podniesionych w apelacji oraz wniosku apelacyjnego wynikało, że nie dotyczyły one rozstrzygnięcia zawartego w pkt 3, a uwzględnienie podniesionych zarzutów i zawartego w apelacji wniosku o zmianę zaskarżonego postanowienia nie skutkowałoby wydaniem orzeczenia pozostającego w sprzeczności z rozstrzygnięciem zawartym w pkt 3 w/w postanowienia;

- art. 316 § 1 w zw. z art. 365 § 1 w zw. z art. 391 § 1 zd. 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 2a ust. 2 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. 1985 Nr 14 poz. 60 ze zm.) przez nie uwzględnienie stanu prawnego nieruchomości na datę wyrokowania wynikającego z ostatecznej decyzji administracyjnej i przepisów prawa stanowiących podstawę jej wydania, tj. decyzji [...] Wojewody Łódzkiego z 3 września 2012 r. – Decyzja Nr [...] o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej mocą której działka nr [...] w obrębie [...] z dniem 16 października 2012 r. przeszła na własność uczestnika niniejszego postępowania - Samorządu Województwa Łódzkiego, w konsekwencji czego w chwili zamknięcia rozprawy ww. działka nie stanowiła przedmiotu współwłasności pomiędzy uczestnikiem postępowania P.B., a Skarbem Państwa i tym samym jej wartość powinna zostać pominięta przy ustaleniu wysokości spłaty zasądzonej od Skarbu Państwa na rzecz ww.

2. naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) a to:

- art. 2a ust. 2 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. 1985 Nr 14, poz. 60 ze zm.) w zw. z art. 212 § 1 i 3 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że uczestnikowi postępowania P.B. przysługuje udział w prawie własności w stosunku do działka nr [...] w obrębie [...], która z dniem 16 października 2012 r. przeszła na własność uczestnika postępowania – Samorządu Województwa Łódzkiego i uwzględnienie tego prawa

przy rozstrzygnięciu o należyj s płacie uczestnika postępowania P.B.,

- art. 336 w zw. z art. 172 § 1 i 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że Skarb Państwa nie wykonywał władztwa nad nieruchomością jako posiadacz samoistny, w zakresie udziału w prawie własności nieruchomości, który przysługiwał poprzednikom prawnym uczestnika postępowania P.B., gdyż nieruchomość od lat 60-tych miała charakter terenu ogólnodostępnego, stanowiła układ dróg (jezdnie, chodniki, torowisko, droga rowerowa) wraz z parkingami oraz terenami zielonymi i wjazdami na teren innych nieruchomości i w związku z tym była wyłączona z obrotu jako tzw. dobro publiczne i ze swej istoty nie mogła być przedmiotem samoistnego posiadania, w konsekwencji przez przyjęcie, że nie została spełniona przesłanka nabycia udziału 1/5 we własności spornej nieruchomości w drodze zasiedzenia,

- art. 339 w zw. z art. 6 k.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że nieruchomość objęta wnioskiem o zasiedzenie pozostawała we władaniu niestanowiącym posiadania samoistnego Skarbu Państwa mimo braku dowodu przeciwnieństwa mogącego obalić domniemanie prawne samoistnego posiadania, w sytuacji, w której Sąd II instancji ustalił (przyjął za własne ustalenia Sądu I instancji), że Skarb Państwa będąc jednocześnie współwłaścicielem nieruchomości, swobodnie dokonywał czynności na nieruchomości z wyłączeniem pozostałych współwłaścicieli, że co do nieruchomości były dokonywane przez Skarb Państwa przez szereg lat (po 1957 roku) różnego rodzaju działania związane z wykorzystaniem i przeznaczaniem na określone cele tej nieruchomości.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Przed przystąpieniem do rozpoznania zarzutów wskazać należy, że stosownie do art. 398⁴ § 1 k.p.c., określającego wymagania konstrukcyjne skargi kasacyjnej jako szczególnego środka odwoławczego, skarga kasacyjna powinna m.in. zawierać przytoczenie podstaw skargi kasacyjnej i ich uzasadnienie. Jednocześnie zarówno w orzecznictwie, jak i doktrynie wskazuje się,

że poszczególne zarzuty powinny być przedstawione szczegółowo, tak jak szczegółowe powinno być wskazanie, które przepisy zostały naruszone, na czym to naruszenie polegało oraz jaki mogło mieć wpływ na wynik sprawy.

Związanie Sądu Najwyższego podstawami skargi kasacyjnej polega na tym, że jest on władny badać naruszenie jedynie tych przepisów, które zostały wyraźnie wskazane przez stronę skarżącą i nie może we własnym zakresie konkretyzować zarzutów skargi kasacyjnej, uściślać ich ani w inny sposób korygować. Stosownie do powyższego skarżący powinien z jednej strony prawidłowo przytoczyć podstawy kasacyjne, z drugiej zaś rozwinąć w uzasadnieniu skargi zarzuty kasacyjne. W szczególności na skarżącym ciąży obowiązek podania, które konkretnie przepisy prawa materialnego zostały przez sąd naruszone zaskarżanym orzeczeniem, na czym polegała ich błędna wykładnia lub niewłaściwe zastosowanie oraz jaka powinna być prawidłowa wykładnia i właściwe zastosowanie. Podobnie przy naruszeniu prawa procesowego należy wskazać przepisy tego prawa, które zostały naruszone przez sąd i wpływ naruszenia na wynik sprawy, tj. treść orzeczenia. W skardze kasacyjnej nie wystarczy wymienić w luźny sposób kilku przepisów. Trzeba indywidualnie uzasadnić każdy zarzut formułowany wobec każdego z przepisów, które w ocenie wnoszącego skargę kasacyjną naruszył sąd *meriti*.

2. Artykuł 378 § 1 k.p.c. statuuje regułę, zgodnie z którą sąd odwoławczy ma obowiązek rozpoznać sprawę przy odniesieniu się do całokształtu zarzutów i wniosków, które podniósł apelujący. Jednocześnie, jak wielokrotnie wskazywał Sąd Najwyższy, „[z] ustanowionego w art. 378 § 1 k.p.c. obowiązku rozpoznania sprawy w granicach apelacji nie wynika oczywiście konieczność osobnego omówienia przez sąd w uzasadnieniu wyroku każdego argumentu podniesionego w apelacji. Za wystarczające należy uznać odniesienie się do sformułowanych w apelacji zarzutów i wniosków w sposób wskazujący na to, że zostały one przez sąd drugiej instancji w całości rozważone przed wydaniem orzeczenia” (z ostatnich zob. wyrok Sądu Najwyższego z 9 maja 2023 r., III USKP 63/22).

Biorąc powyższe pod uwagę za niezasadne uznać należy zarzuty naruszenia przepisów postępowania oparte na wskazanej podstawie tj. art. 378 § 1 w zw. z art. 316 § 1 oraz art. 13 § 2 k.p.c.; art. 378 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz w zw. z art. 212 § 1 i 3 k.c.; art. 378 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i zw. z art. 2a

ustawy o drogach publicznych. Jak bowiem wynika z uzasadnienia zaskarżonego postanowienia Sąd Okręgowy w sposób zbiorczy odniósł się do podniesionych w apelacji zarzutów naruszenia przepisów postępowania, a nadto przedstawił obowiązki sądu wynikające z art. 378 § 1 k.p.c.

3. Z powyższych przyczyn niezasadny jest również zarzut naruszenia art. 378 § 1 w zw. z art. 365 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

4. Niezrozumiały jest zarzut naruszenia art. 316 § 1 w zw. z art. 365 § 1 w zw. z art. 391 § 1 zd. 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 2a ust. 2 ustawy o drogach publicznych z uwagi na sposób jego sformułowania, jak i lakoniczność uzasadnienia, które jest krótsze od samego zarzutu. W szczególności niejasny jest związek podniesionego zarzutu z treścią art. 365 § 1 k.p.c. Niejasne także jest jaki jest wpływ wskazanego uchybienia na treść zaskarżonego postanowienia, w szczególności rozstrzygnięcia w przedmiocie współwłasności, a także czy w istocie zarzut ten nie jest zarzutem naruszenia prawa materialnego. Z powyższych względów wskazany zarzut nie poddaje się kontroli kasacyjnej.

5. Zasadna natomiast okazała się część zarzutów naruszenia prawa materialnego. Sąd Okręgowy przyjął bowiem, że „nie można nabyć przez zasiedzenie dóbr nie występujących w obrocie ekonomicznym (*res extra commercium*), do których należą m.in. tzw. dobra publiczne jak drogi, skwery, place itp. Wyłączenie dóbr publicznych z obrotu nie wynika z ich właściwości i istoty, lecz z przeznaczenia. (...) Wskazuje się przy tym, że (...) rzeczami wyłączonymi z obrotu są rzeczy przeznaczone na cel publiczny (lub o innym szczególnym przeznaczeniu)” (k 13). Jednocześnie Sąd Okręgowy wskazał, że „zdaje sobie przy tym [sprawę] z występowania poglądu odmiennego, który jak się wydaje legł u podstaw orzeczeń przytoczonych przez apelującego w uzasadnieniu apelacji, poglądu tego jednak nie akceptuje” (k. 13 *verte*). Sąd *meriti* nie przytoczył przy tym żadnej argumentacji, która skłoniła go do odrzucenia tego poglądu, a zatem Sąd Najwyższy nie jest w stanie prześledzić rozumowania, które ostatecznie przełożyło się na oddalenie apelacji.

Niezależnie od powyższego Sąd Najwyższy nie podziela stanowiska Sądu Okręgowego. Analiza aktualnego orzecznictwa prowadzi bowiem do wniosku, że za dominujący należy uznać pogląd zgodnie z którym posiadanie nieruchomości przez

Skarb Państwa w ramach władztwa publicznego może być posiadaniem samoistnym, prowadzącym do zasiedzenia. Już przed niemalże dwudziestu laty Sąd Najwyższy wskazał, że „nie każde władanie nieruchomością przez organy państwowe w interesie publicznym wyłącza możliwość zasiedzenia przez Skarb Państwa. Przyjęcie takiej tezy prowadziłoby do generalnego zanegowania możliwości nabycia przez Skarb Państwa własności nieruchomości w drodze zasiedzenia, gdyż władanie przez Skarb Państwa nieruchomością zawsze powinno mieć na celu zaspokojenie jakiegoś interesu publicznego” (postanowienie Sądu Najwyższego z 16 lipca 2004 r., I CK 116/04). Zgodnie zaś z uchwałą Sądu Najwyższego (pełny skład) z 8 listopada 2006 r., III CSK 81/06, „władanie cudzą nieruchomością przez Skarb Państwa, uzyskane w ramach sprawowania władztwa publicznego, może być posiadaniem samoistnym prowadzącym do zasiedzenia. Zasiedzenie jednak nie biegło, jeżeli właściciel nie mógł skutecznie dochodzić wydania nieruchomości”.

W kontekście ostatniego z przytoczonych zdań uchwały Sądu Najwyższego z 8 listopada 2006 r. przywołać należy postanowienie Sądu Najwyższego z 25 listopada 2009 r., II CSK 246/09: „nie można ogólnie przyjąć, że aż do czerwca 1989 r., to znaczy do demokratycznych wyborów w Polsce, stanowiących o realnej zmianie ustroju politycznego, ogół uprawnionych obywateli w Polsce było pozbawionych możliwości zgłaszania roszczeń windykacyjnych lub odszkodowawczych, związanych z ich nieruchomościami, pozostającymi bezpodstawnie we władaniu Skarbu Państwa”.

Jednocześnie – w opozycji do rozważań Sądu Okręgowego w sprawie – wskazać należy, że zgodnie z postanowieniem Sądu Najwyższego z 15 stycznia 2015 r., IV CSK 193/14, „nawet gdy na spornym gruncie wykonywane są zadania publiczne, jakie ciążą na Skarbie Państwa lub samorządzie, nie stanowi to przeszkody do uznania podmiotu publicznoprawnego za posiadacza samoistnego i dopuszczalności ewentualnego zasiedzenia” (zob. również postanowienia Sądu Najwyższego z: 7 października 2015 r., I CSK 846/14; 7 grudnia 2018 r., II CSK 255/18).

W realiach niniejszej sprawy przywołać należy także postanowienie z 15 kwietnia 2016 r., I CSK 179/15, w którym Sąd Najwyższy wskazał,

że warunkująca zasiedzenie przesłanka samoistnego posiadania może być spełniona również, gdy przedmiotem posiadania jest nieruchomość udostępniona innym do korzystania w charakterze drogi (art. 172 § 1 i 2 k.c.). „Oczywiście osoby korzystające z nieruchomości jako drogi nie mogą być uznane za jej posiadaczy samoistnych. Korzystanie przez te osoby z nieruchomości niewątpliwie nie ma cech władztwa, które mogłoby być kwalifikowane jako posiadanie samoistne w rozumieniu art. 336 k.c. Nie ma natomiast uzasadnionych powodów do odmawiania takiej kwalifikacji władaniu gminy we własnym imieniu tą nieruchomością, przejawiającemu się w utrzymywaniu jej i zarządzaniu nią w sposób dostosowany do jej funkcji. Charakteru samoistnego posiadania nie może temu władaniu odebrać fakt wykonywania go w interesie publicznym. Wypełnianie we własnym imieniu przez jednostki samorządowe, podobnie jak państwowe, funkcji publicznych jest dla tych jednostek stanem naturalnym, odpowiada ich zadaniom, i samo przez się nie wyłącza udziału tych jednostek w stosunkach cywilnoprawnych i ujmowania ich działań w kategoriach prawa cywilnego; nie tylko na użytek stosowania art. 224 i 225 k.c., ale i art. 172 k.c.”.

W konsekwencji należy uznać, że „władanie cudzą nieruchomością przez Skarb Państwa, uzyskane w ramach sprawowania władztwa publicznego, może być posiadaniem samoistnym prowadzącym do zasiedzenia, ponieważ kwalifikacja władania, jako posiadania samoistnego, stanowiącego przesłankę zasiedzenia nieruchomości, nie jest uzależniona od tego czy Skarb Państwa doszedł do władania rzeczą w ramach realizacji uprawnień władczych, o charakterze publicznoprawnym (*imperium*), czy też w wyniku działań mieszczących się w sferze stosunków cywilnoprawnych (*dominium*) lecz zależy wyłącznie od sposobu władania rzeczą. Aby posiadanie mogło być uznane za samoistne w rozumieniu art. 336 k.c. Konieczne jest sprawowanie fizycznego władztwa nad rzeczą w taki sposób i w takim zakresie jak czyni to właściciel (*corpus*) z jednoczesną wolą władania rzeczą dla siebie (*cum animo rem sibi habendi*)” przy czym „[p]osiadanie nieruchomości przez Skarb Państwa, wyrażające się w jej wykorzystywaniu według własnego uznania, decydowaniu o jej przeznaczeniu, utrzymywaniu i remontowaniu wypełniało kryteria art. 336 k.c.” (postanowienie Sądu Najwyższego z 9 kwietnia 2015 r., V CSK 410/14).

Z powyższych względów za zasadny uznać należy zarzut naruszenia art. 336 w zw. z art. 172 § 1 i 2 k.c., a także art. 339 w zw. z art. 6 k.c.

6. Z przyczyn wskazanych w pkt. 1 nie poddaje się kontroli kasacyjnej zarzut naruszenia art. 2a ust. 2 ustawy o drogach publicznych w zw. z art. 212 § 1 i 3 k.c. Skarżący uzasadniając podstawy kasacyjne nie odniósł się do tego zarzutu. Zgodnie zaś z wielokrotnie przywoływanym orzeczeniem Sądu Najwyższego z 9 marca 1936 r., III C 916/936, uzasadnieniem podstawy naruszenia przepisu prawa materialnego powinno być wskazanie, że sąd niewłaściwie zastosował pewien przepis prawa materialnego, podczas gdy należało zastosować inny przepis tego prawa i jaki lub też, że zastosowany przepis należy tłumaczyć inaczej, aniżeli tłumaczy go sąd w zaskarżonym orzeczeniu i jak należy dany przepis rozumieć.

7. Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

[as]

M.M.